

JUŽNI BOK NATO-a

U uvodnom delu članka,¹ autor ističe kako je postojeća kriza na Srednjem istoku stvorila delikatnu situaciju u području Sredozemnog mora. Prateći razvoj krize i njene posledice u oblasti sredozemnog basena, kao dela svog šireg interesnog područja, NATO je zabrinut razvojem situacije, posebno sve izrazitijom aktivnošću Sovjetskog Saveza na Srednjem istoku.

Sovjetski Savez je iskoristio nastalu situaciju tako što je osnažio prisustvo svojih vojnih efektivna u Sredozemlju. Autor napominje da Sovjetski Savez danas predstavlja drugu pomorsku snagu u svetu i da raspolaže snažnom podmorničkom flotom. Da bi potvrdio ovakvu ocenu, on ističe da su podmornice i drugi ratni brodovi SSSR-a prisutni u Sredozemlju još od 1963. god. i da je njihov broj između 1963. i 1966. god. gotovo udvostručen. U toku krize u ovom području, u junu 1967. god., Sredozemnim morem plovilo je 46 sovjetskih brodova, među kojima je bilo nekoliko savremenih krstarica naoružanih raketama i oko 10 podmornica, što je uticalo da je broj dnevnih krstarenja pomenutih brodova u prvih šest meseci 1967. god. — u odnosu na celu 1963. — povećan za 400%, dok je broj krstarenja sovjetskih podmornica u isto vreme povećan za oko 2000% u odnosu na 1963.

Za NATO su od posebnog interesa zemlje duž severnih obala afričkog kontinenta (zaključno sa Marokom), kako zbog naftonosnih izvora, tako i zbog postojećih pomorskih veza, baza i vojnih postrojenja. S jedne strane, ove zemlje (na različitom stepenu političkog, ekonomskog i društvenog razvitka) održavaju ekonomske veze sa zemljama-članicama NATO-a, dok, s druge, predstavljaju čitav splet kontradiktornosti. Naime, posebni interesi nekih velikih zemalja podelili su zemlje ovog područja na dva suprotna tabora. Nastojanje Izraela da se održi u svojim geografskim okvirima samo je uticalo na ujedinjavanje arapskih zemalja. No, i pored toga, došlo je do izvesnog prestrojavanja, tako da se Alžir, Sirija, Iran i UAR naslanjaju na Sovjetski Savez, a Libija, Liban, Saudijska Arabija, Jordan, Tunis i Maroko na Zapad. Treba istaći i to da neke nacije i pojedinci u ovakvom odnosu snaga i ovakvoj situaciji traže korist za svoje specifične interese.

¹ Ten. Col. f. Giulio Macri: »Il fianco meridionale della NATO«, *Rivista militare*, Italija, oktobar 1968. god.

Uvodna razmatranja autor završava konstatacijom da, iako su severnoafričke zemlje još pre nekoliko godina stekle nezavisnost, mnogi njihovi unutrašnji problemi nisu rešeni, što doprinosi nestabilnosti vlada u nekim od ovih zemalja. Takvu situaciju iskoristio je Sovjetski Savez, i sam zainteresovan za prirodna bogatstva ovih rejona, da oteža Zapadu snabdevanje naftom i kontrolu nad komunikacijama od strategijske važnosti. Ako bi uspeo da ostvari dominaciju nad arapskim zemljama, SSSR bi — po mišljenju autora — ostvario i svoj slobodni uticaj u Africi. Ne treba gubiti iz vida da je tokom nekoliko poslednjih godina on proširio svoj uticaj na pojedine arapske zemlje.

GEOPOLITIČKI I EKONOMSKI OKVIRI

Razloge za ovako široko geografsko područje interesne sfere NATO-a autor vidi u međusobnoj političkoj, vojnoj i ekonomskoj igri zemalja Srednjeg istoka; u širenju sovjetskog uticaja i interesa koji je različit kada se radi o pojedinim zemljama; u postojanju baza pojedinih zemalja—članica NATO-a, opremljenih najsavremenijim uređajima za vođenje ratnih operacija — baza koje omogućavaju kontrolu nad ogromnim geografskim prostranstvima; kao i u postojanju naftonosnih izvora oko Persijskog zaliva.

Sa izuzetkom Izraela i Irana, sve zemlje arapskog sveta na ovom području imaju mnoge zajedničke karakteristike (isto poreklo i verispovest, slične jezike), mada su neke zbog nepresušnih izvora nafte „na putu razvitka”. One su pokušavale da se ujedine, ali je taj pokret ka integraciji dao oskudne rezultate zbog ispoljenog nacionalizma nekih nacija i želje pojedinih ljudi da izbiju u prvi plan. Sve što je do sada ostvareno na tom planu svodi se na obrazovanje „Ujedinjene arapske komande”, koja bi usmeravala zajednička dejstva oružanih snaga većine arapskih zemalja. Međutim, ta komanda je ispoljila priličnu neumešnost u egipatsko-izraelskom sukobu juna 1967. god.

Politička klima u ovom delu sveta stalno pothranjuje mogućnost konflikata koji bi mogli dovesti do direktnog sukoba između Istoka i Zapada. Takva situacija doprinosi trci u naoružanju, stvaranju ratne psihoze, zaoštavanju odnosa između Izraela i arapskih zemalja i ličnim sukobima između pojedinih arapskih vođa. Kratkotrajni rat u junu 1967. pokazao je nadmoćnost izraelskih snaga nad arapskim — koje su u ovoj situaciji bile ujedinjene. Međutim, autor je mišljenja da je tadašnja situacija mogla dobiti i sasvim drugi obrt, odnosno arapsko-izraelski rat je mogao prerasti u daleko širi sukob zbog sovjetskog angažovanja i slanja oružane pomoći nedovoljno naoružanim arapskim zemljama, na primer, Egiptu, Siriji, Iraku i Alžiru. Ovo je uticalo da su se druge zemlje ovog područja (Izrael, Saudijska Arabija, Jordan, Libija, Tunis i Maroko) oslonile na Zapad. Zbog prevrtljive politike nekih od ovih zemalja, postoji mogućnost — ističe autor — da još neke arapske zemlje priđu politici Sovjetskog Saveza, koji se — koristeći ovakvu situaciju — sve više angažuje u ovim područjima, uspostavlja vazdušno-pomorske baze i utiče na politički i ekonomski razvitak ovih zemalja. U budućnosti ovo treba, po mišljenju autora, očekivati u još većim razmerama.

Ekonomika mnogih zemalja Srednjeg istoka i severne Afrike orijentisana je, u osnovi, prema zapadnoj Evropi; stoga su one i zainteresovane da ne izgube tamošnja tržišta za sopstvene proizvode. Nedostatak sopstvenih planova industrijskog i trgovinskog razvoja ovih zemalja ima za posledicu da je ekonomski razvitak većine od njih, ukoliko je uopšte i mogućan u uslovima lokalne politike, u rukama zapadnih saveznika, njihovih specijalista i tehničara, ili u rukama arapskih građana školovanih na Zapadu, kojima je još potrebno i dosta znanja i iskustva u pogledu proizvodnje, prerade i plasmana nafte i njenih derivata na svetskom tržištu. Bogatstva većine ovih zemalja u prirodnoj nafti su ogromna. Nova geološka ispitivanja otkrila su nove izvore, što znači da bi planskim ulaganjem kapitala ove zemlje mogle da u narednih desetak-dvadesetak godina dožive svoj prosperitet i uspon u ekonomskom i društvenom pogledu. Međutim, sadašnji razvoj situacije na Srednjem istoku direktno može povećati ili smanjiti zainteresovanost Zapada da pomogne ovim zemljama kako bi — u interesu sopstvene ekonomike i svog naroda — krenule putem bržeg razvitka.

Autor naglašava postojanje tradicionalnih „razlika” između arapskih zemalja, tj. neke od njih poseduju izvore nafte i stoga su bogate, dok ih druge nemaju, pa su, samim tim, i siromašne. Usled takve diferencije otežano je rešavanje mnogih ekonomskih problema tih zemalja, kao i drugih pitanja koja iz toga proističu. Naime, i one bogate zemlje nisu toliko ekonomski jake, jer im nedostaju još mnogi činioци da bi mogle sačuvati svoju nezavisnost. Vlade i tih bogatih zemalja zavise od ekonomske pomoći industrijski razvijenijih nacija, tako da će — po mišljenju autora — još mnoge njihove generacije morati da žive u ovakvim uslovima i da budu izložene spoljnjem uticaju država—podača.

U ovakvoj ekonomskoj situaciji posebno važno mesto pripada Suecu. Iako je — još dok je bio otvoren — predstavljao samo jedan od manjih izvora prihoda za UAR (u deviznim sredstvima), njegovo zatvaranje ima i te kako posledica za, i onako otežane, finansijske prilike Egipta i može još više otežati situaciju u kojoj se danas nalaze, osim njega, i ostale zemlje proizvođači nafte.

STRATEGIJSKI OKVIRI

Zemlje Sredozemlja članice NATO-a obezbeđuju za potrebe zemalja ovog pakta najkraće i najvažnije komunikacije na prostoru koji povezuje tri kontinenta i preko kojega prelaze sve kopnene, a dobrim delom i vazdušne i pomorske komunikacije između severnog Atlantika i Indijskog okeana. Sadašnji događaji u okviru ovih, međusobno povezanih mora, podrazumevajući tu i moreuze Gibraltar, Suec i Dardanele, kao i uski kopneni prolaz preko severne Afrike i Srednjeg istoka, još više povećavaju strategijsku važnost ovog prostora za snage NATO-a. Za poneke zemlje—članice, čija trgovina ima svetske razmere, osnovno je da i dalje imaju slobodu plovidbe Sredozemnim i Crvenim morem do Indijskog okeana. Baš zbog toga što se trgovina Zapada najvećim delom odvija preko ovih mora, svaki pokušaj ometanja saobraćaja imao bi velikih ekonomskih posledica po njega.

Po oceni autora, vazdušne i pomorske baze i instalacije koje danas postoje u arapskim zemljama ovog područja uglavnom su izgradili zapadni saveznici radi kontrole značajnih stratejskih rejonu. Prisustvo zapadnih sila, tj. korišćenje baza u pojedinim zemljama pomaže tim vladama da se održe na vlasti i predstavlja značajan činilac u ugušivanju raznih otpora koji se povremeno u njima pojavljuju. Te povremene nemire, ističe autor, koristi Sovjetski Savez da bi — u duhu svojih stratejskih planova — iz severne Afrike ugrozio južni bok NATO-a.

Zatim se u članku razmatraju armije arapskih zemalja. Između mnogih uopštenih podataka, pažnju zaslužuje autorova ocena da su najjače armije ovog dela sveta oružane snage Irana, Izraela i Egipta. On smatra da prve dve, uglavnom, zavise od Zapada, dok je armiju Egipta uzdigao Sovjetski Savez, koji je već uspeo da joj nadoknadi sve gubitke u vazduhoplovstvu koje su Egipćani pretrpeli u junu 1967. god. Međutim, eventualno dalje jačanje Egipta savremenim oružjem moglo bi promeniti sadašnju situaciju, kao što je to pokazao i slučaj potapanja krstarice Eilat koja je uništena raketama sovjetske proizvodnje. Za ostale armije se u članku kaže da imaju manje i slabije snage koje bi se same teško mogle suprotstaviti agresiji. To su, uglavnom, jedinice formirane na teritorijalnom principu, koje se mogu upotrebiti za održavanje reda i zaštitu svojih vlada. One u pogledu opreme, materijalnih potreba, obuke i tehničkog održavanja naoružanja potpuno zavise od pomoći sa strane.

Po mišljenju autora, Sovjetski Savez je u poslednje vreme spreman da pomogne bilo koju zemlju u ovom delu sveta koja bi tražila vojnu pomoć, jer je zainteresovan da prodre u područja toplih mora, da obrazuje svoje pomorske baze i uspostavi kontrolu nad ovim komunikacijama.

Vazdušno-pomorska strategija u okviru Sredozemlja dobija danas sve veći značaj. Raniji stratejski planovi odnosili su se, uglavnom, na posedanje i kontrolu pojedinih rejonu, odnosno moreuza: Bosfora, Sueckog kanala, Gibraltara, Mesinskog moreuza i Otrantskih vrata. Sada svi ti rejoni dobijaju nov kvalitet, jer basen Sredozemnog mora pruža idealne uslove za napad na najdublje položaje zemalja-članica NATO-a, tj. na njegov južni bok.

Iako se sadašnja politička, ekonomska i vojna situacija na Srednjem istoku i u severnoj Africi karakteriše nedovoljnom političkom saradnjom između zapadnih zemalja i stalnim i neorganizovanim popuštanjem pred rastućom opasnošću, pred zemlje-članice NATO-a postavlja se — u svoj ozbiljnosti — zadatak da uspostave sopstvenu dominaciju u ovim područjima, ne samo zbog održavanja slobode plovidbe unutrašnjim morima ovog basena, već i da bi onemogućile da budu opkoljene i istisnute iz njega. Zato je Severnoatlantski savez krajnje zainteresovan da pojedina žarišta ne prerastu u sukob između Istoka i Zapada; da se ne poremete saobraćajni pravci kojima se održavaju vojne, vazduhoplovne i pomorske veze između mnogih zemalja-članica NATO-a; da se ne izgube izvori nafte neophodni za ekonomski napredak zapadne Evrope; kao i da se suzbije pritisak Sovjetskog Saveza i mogućnost njegovog ugrožavanja južnog boka NATO-a.

Arapske zemlje se, po mišljenju autora, ne mogu održati bez pomoći jačih zemalja. Međutim, treba im ukazivati na to i podsticati ih da se ne igraju nedavno ostvarenom nezavisnošću kako ne bi potpale pod uticaj velikih sila. Mnoge arapske vlade koje su primile pomoć SSSR-a uspevaju da ostanu van bilo kakvog njegovog uticaja, nastojeći da i dalje dobijaju naizmenično pomoć i od drugih država.

Sadašnja politička situacija, a posebno neprekidna trka u naoružanju, može uticati da Sovjetski Savez poveća vojnu pomoć pojedinim zemljama ovog područja, iz čega mogu proisteći nove posledice i, u krajnjoj liniji, direktan sukob između istočnog i zapadnog bloka. Takva pretpostavka, bar što se tiče neposredne budućnosti, izgleda neostvarljiva, mada uvek postoji potencijalna opasnost koja nateruje na držanje vazduhoplovnih i pomorskih snaga u Sredozemlju i na teritorijama zemalja koje obrazuju južni bok NATO-a na visokom stepenu borbene gotovosti.

Mirna koegzistencija i takmičenje između Istoka i Zapada u ekonomskoj saradnji sa arapskim svetom su, po mišljenju autora, dva glavna aduta da bi se obezbedila stabilnost u ovom delu Evrope.

Rešenje navedenih problema, kako to autor u zaključku ističe, treba tražiti na političkom i ekonomskom polju, isključujući mogućnost upotrebe oružanih snaga. Uostalom, iskustva pokazuju da su krize oko Koreje, Berlina, Kube, Vijetnama, Srednjeg istoka itd. uvek zahtevale intervenciju Ujedinjenih nacija.

Zajedničke okvire političke aktivnosti Zapada i Istoka trebalo bi zasnivati na sledećim postavkama: razvijanju Organizacije afričkog jedinstva; ublažavanju arapsko-izraelskog sukoba kao opasnosti za mir ne samo na ovom delu sveta već uopšte; obezbeđenju teritorijalne nezavisnosti svake zemlje od agresije; podršci (vojnoj i političkoj) onih vlada koje stabilno stoje na čelu svojih naroda; održavanju i razvijanju političkih, ekonomskih i tehničkih veza svake vrste i na svim nivoima.

Na vojnom planu zadatak je NATO-a da se, pored održavanja snažnih i spremnih vazduhoplovnih i pomorskih snaga, pripreme odgovarajućih planova za iznenadne slučajeve, založi za smanjenje trke u naoružavanju arapskih zemalja, s jedne, i Izraela, s druge strane.

A. R.